

LÄHIALUEYHTEISTYÖHANKKEET

Lähialueyhteistyö on Suomen lähialueilla toteutettavaa taloudellista yhteistoimintaa, jolla pyritään edistämään hyviä naapuruussuhteita ja ehkäisemään Suomeen haitallisesti vaikuttavia ilmiöitä. Toiminnan tulee myös edistää Suomen ulkopoliittisia tavoitteita. Lähialueyhteistyötä on tehty vuodesta 1990 alkaen. Vuoden 2002 loppuun mennessä Suomi on tukenut lähialueiden taloudellista ja poliittista muutosprosessia yhteensä 1060 miljoonalla eurolla. Yli puolet tästä summasta, 597 miljoonaa euroa, on kanavoitu lähialueille valtion talousarvion kautta niin sanottuna lahja-apuna. Loppuosa tuesta on myönnettyjä luottoja ja takuita.

Tarkastus kohdennettiin lähialueyhteistyön projekti-hankkeisiin. Vuonna 2002 lähialueilla toteutettavaan projektitoimintaan osoitettiin 15,8 miljoonaa euroa. Tarkastuksessa hanketoimintaa selvitettiin yksittäisten hankkeiden näkökulmasta. Pääkysymyksenä oli, miten lähialueyhteistyön hanketoimintaa hallinnoivat ministeriöt ovat huolehtineet ja varmistuneet hankkeiden hyvästä taloudenhoidosta.

Tarkastetut hankkeet rajattiin ympäristönsuojelun, vesija viemäritekniikan sekä maa- ja metsätalouden toimialoille. Näillä aloilla hankkeet ovat tyypillisesti investointi- ja teknisen avun hankkeita. Havaintojen ajantasaisuuden varmistamiseksi tarkastettujen hankkeiden tuli olla toteutuksessa joko vuonna 2001 tai 2002. Näillä rajauksilla tarkastusaineistoon tuli 40 hanketta, jotka kaikki tarkastettiin.

Lähialuehanketoiminnan koordinoinnista vastaa ulkoasiainministeriö. Sektoriministeriöt taas huolehtivat yksittäisten hankkeiden hallinnoinnista. Tarkastukseen valittuja hankkeita hallinnoi kolme eri ministeriötä: ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö sekä kauppa- ja teollisuusministeriö. Ympäristöministeriön hallinnoimiin hankkeisiin kohdennetaan yli puolet ministeriöiden kautta ohjattavasta projektiyhteistyön määrärahasta. Myös maa- ja metsätalousministeriö on merkittävä lähialueyhteistyön

toimija. Kauppa- ja teollisuusministeriön lähialuehanke-toiminta on pienimuotoista.

Tarkastuksessa havaittiin, että huomattava osa hankkeista ja toteuttajista on valittu ilman kilpailuttamista, suorahankintana. Suorahankinta on poikkeusmenettely, jota voidaan soveltaa vain hanketoiminnan menettelytapaohjeessa määritellyissä tapauksissa. Määritellyt ehdot mahdollistavat kuitenkin suorahankinnan lähes kaikissa hankkeissa. Vaihtoehtoisia hankkeita, toteutusmuotoja ja hanketoteuttajia ei ole selvitetty riittävästi. Hanketoteutuksen kilpailutuksen puutteet ovat vaikeuttaneet hankkeiden toteutuksen taloudellisuuden arvioimista. Hankkeiden kustannusten kohtuullisuutta ei ole voitu selvittää käytännössä.

Tarkastuksessa havaittiin myös, että hankevalintajärjestelmä ei ole ollut avoin uusille toteuttajaehdokkaille. Hanketoiminta on ollut riippuvaista aiempien hankkeiden toteuttajien tuottamista hankeideoista ja suunnitelmista. Samat toteuttajat ovat toteuttaneet useita samansisältöisiä hankkeita. Hankkeita on myös usein laajennettu uusilla osioilla. Monien hankkeiden toteutuksen pitkittyessä, viime vuosina on voitu käynnistää vain muutamia uusia hankkeita.

Tarkastettujen hankkeiden raportointi on ollut puutteellista. Joissain tapauksissa rahoituspäätöksen edellyttämää raporttia ei ollut toimitettu ministeriöön lainkaan. Myös hankkeiden asiakirjadokumentaatioissa ja arkistoinnissa on havaittu puutteita.

Tarkastetuissa hankkeissa käytetty kustannusperusteinen hankerahoitusjärjestelmä on osoittautunut suurten urakka-hankkeiden valvonnan kannalta epätarkoituksenmukaiseksi. Erityisesti hankkeissa, joissa osasta toteutusta on vastannut alihankkija, kustannusten jälkikäteisellä seurannalla ei ole kyetty varmistumaan hankkeen varainkäytön asianmukaisuudesta. Tarkastuksen perusteella tällaiset suuret urakka-hankkeet voisi olla tarkoituksenmukaisempaa toteuttaa hankintana tai niin sanottuna kokonaisvastuutoteutuksena. Tällöin hankkeen valvonnassa voitaisiin keskittyä kuluseurannan sijasta hanketoteutuksen laadun varmistamiseen.